

यातायात व्यवस्था कार्यालय (सवारी चालक अनुमति पत्र), एकान्तकुना, ललितपुर
सवारी चालक अनुमति पत्र एवं सवारी साधन दर्ता (EDLVRS) सफ्टवेयरको
सूचना प्रविधि लेखापरीक्षण प्रतिवेदन -२०७३

१. **पृष्ठभूमि** : सवारी चालकलाई सर्वसुलभ सेवा सुविधा प्रदान गरी सफ्टवेयरलाई आधुनिकीकरण गर्ने उद्देश्यले हाल संचालनमा रहेको सवारी चालक अनुमति पत्र सफ्टवेयर एवं सवारी साधन दर्ता सफ्टवेयर लाई एकीकृत गरी सवारी चालक अनुमति पत्र एवं सवारी साधन दर्ता (Electronic Driving Licence and Vehicle Registration System) सफ्टवेयर निर्माण गर्न एसियाली विकास बैंकको अनुदान सहयोगमा ४ अक्टोबर, २०१३ मा नेपाल सरकारको यातायात व्यवस्था विभाग र भारतको मद्रास सेक्यूरिटी प्रिन्टर्स बीच ३१ डिसेम्बर, २०१४ सम्म सम्पूर्ण काम सम्पन्न हुने गरी १४ लाख ९९ हजार ७६० अमेरिकी डलरमा सम्झौता भएको थियो । सवारी चालक अनुमति पत्र एवं सवारी साधन दर्ता व्यवस्थापन गर्न प्रयोग भएको यो सफ्टवेयर प्रणालीको पर्याप्तता, नियन्त्रण व्यवस्था, सूचना र प्रणालीको विश्वसनियता एवं सुरक्षा सम्बन्धमा मूल्याङ्कन गर्न यो वर्ष सवारी चालक अनुमति पत्र एवं सवारी साधन दर्ता सफ्टवेयरको सूचना प्रविधि लेखापरीक्षण गर्न आवश्यक देखी छनौट भएको छ ।
२. **सूचना प्रविधि नीति तथा वातावरण** : तेह्रौँ त्रि-वर्षीय योजना २०७०।७१-२०७२।७३ सूचना प्रविधि नीति, २०६७, विद्युतीय कारोवार ऐन, २०६३, विद्युतीय कारोवार नियमावली, २०६४, सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९, सवारी तथा यातायात व्यवस्था नियमावली, २०५४ जस्ता नीति एवं कानुनी व्यवस्थाले सफ्टवेयर संचालन सम्बन्धी वातावरण बनाएको छ ।
३. **सूचना प्रविधि व्यवस्थाको उद्देश्य** : सवारी धनी लाइसेन्स तर्फ दर्ता, पुनः दर्ता, थप, नक्कल, नेपालीकरण, जरीवाना गणना, बायोमेट्रिक संकलन, लेखा अभिलेख, मेडिकल, स्मार्ट कार्ड रिपोर्ट एवं सवारी साधन दर्तातर्फ नयाँ दर्ता, फिटनेस, अंचलीकरण, नवीकरण, नामसारी, रुट परमिट, हेरफेर दर्ता, बायोमेट्रिक, राजश्व संकलन र कार्यप्रणालीलाई व्यवस्थित रूपमा कम्प्युटरको माध्यमबाट संचालन गरी सूचना प्रणालीलाई सघाउ पुऱ्याउनु सवारी चालक अनुमति पत्र एवं सवारी साधन दर्ता सफ्टवेयरको मुख्य उद्देश्य रहेको छ ।

लेखापरीक्षणको उद्देश्य, क्षेत्र, एवं पद्धति

४. **लेखापरीक्षणको उद्देश्य** : निकायको सूचना प्रविधि पूर्वाधार, तयारी एवं सफ्टवेयरको दुरुस्तता, पूर्णता, नियमितता एवं विश्वस्नीयता परीक्षण गर्नु सूचना प्रविधि लेखापरीक्षणको मूल उद्देश्य रहेको छ । अन्य उद्देश्यहरूमा प्रणालीले डाटाको गोपनीयता, अखण्डता, उपलब्धता, एवं कानुनी प्रावधानहरूको अनुपालनाको मूल्याङ्कन गर्नु रहेका छन् ।
५. **लेखापरीक्षणको क्षेत्र** : यस लेखापरीक्षणले निकायको सूचना प्रविधि पूर्वाधार र सवारी चालक अनुमति पत्र एवं सवारी साधन दर्ता प्रणाली र सो सफ्टवेयरसंग सम्बन्धित २०७२।७३ को क्रियाकलापहरूको लेखाङ्कन, प्रतिवेदन प्रणाली आदि लाई समेटेको छ ।
६. **पद्धति** : यो लेखापरीक्षणमा नतिजामूलक पद्धति अवलम्बन गरिएको छ । लेखापरीक्षण योजनामा उल्लिखित विधि एवं प्रकृया अनुरूप लेखापरीक्षण गरिने निकायको सूचना प्रविधि वातावरणको अध्ययन, जोखिमको क्षेत्र पहिचान गरी उपयुक्त लेखापरीक्षण विधि छनौट, सम्बन्धित निकायबाट विद्युतीय तथ्याङ्क प्राप्त गरी त्यसको सुनिश्चितता यकिन गरिएको छ । यसका अलावा सूचना प्रविधिमा संलग्न जनशक्ति, कार्यालय प्रमुख र अन्य पदाधिकारीसँगको छलफल र सूचना प्रविधि प्रश्नावली र तथ्याङ्क परीक्षणबाट सूचना सङ्कलन गरिएको छ । प्राप्त तथ्याङ्कले सूचना प्रविधि वातावरणमा पार्न सक्ने असरलाई विश्लेषण गरी सोको आधारमा व्यवस्थापनसँग छलफल गरी जारी गरिएको प्रारम्भिक प्रतिवेदन उपर प्राप्त जवाफको आधारमा यो प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।

७. **सीमितता** : लेखापरीक्षणका अन्तरनिहित सिमीतता, नमुना छनौट, मानवीय त्रुटि, कारोबार र प्रणालीको जटिलता एवं अनिश्चितता, पेशागत विवेकको प्रयोग, समय सीमा, समयमै सूचनाहरु उपलब्ध नहुने आदि लेखापरीक्षण सीमाको रूपमा रहेका छन् ।

लेखापरीक्षणबाट देखिएका व्यहोरा

८. **कार्य अवस्था** : एसियाली विकास बैंकको अनुदान सहयोगमा विद्युतीय सवारी चालक अनुमति पत्र र सवारी दर्ता प्रणाली Electronic Driving Licence and Vehicle Registration System (EDLVRS) का लागि ४ अक्टोबर, २०१३ मा नेपाल सरकारको यातायात व्यवस्था विभाग र भारतको मद्रास सेक्युरिटी प्रिन्टर्स बीच ३१ डिसेम्बर, २०१४ सम्म सम्पूर्ण काम सम्पन्न हुने गरी १४ लाख ९९ हजार ७६० अमेरिकी डलरमा सम्झौता भएको थियो । सफ्टवेयरले हालसम्म सवारी दर्ता प्रणालीको कार्य नगरी सवारी चालक अनुमति पत्रको सेवा मात्र प्रदान गरेको देखियो । साथै देशभरका यातायात कार्यालयहरुमा सो सेवा पुऱ्याउने लक्ष्य लिए तापनि काठमाडौंको यातायात कार्यालयमा मात्र सो सञ्चालन भएको पाइयो ।

९. **सूचना प्रविधि रणनीति एवं योजना** : कार्यालयले मौजुदा सूचना प्रणालीको उपयोग एवं पूर्वाधार, लगानी, स्रोत परिचालन, आदि विषयमा सम्बोधन गरी कार्यालयलाई सुहाउँदो सूचना प्रविधि रणनीति एवं योजना तर्जुमा गर्नुपर्नेमा गरेको छैन ।

सूचना प्रविधि, सूचना प्रविधिको पूर्वाधार, इमेल, इन्टरनेट आदि कुशलतापूर्वक उपयोग गर्ने, सूचना प्रविधि प्रणालीमा पहुँच गर्ने यन्त्रहरु, उपकरणहरुको प्रयोग, ब्याक अप प्रणाली, तालिम सम्बन्धी नीति तर्जुमा गरिएको छैन । ती नीति योजना तर्जुमा गरी सूचना प्रविधि संयन्त्रलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यन्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

१०. **व्यवसाय निरन्तरता एवं विपद् पुनः प्राप्ति(Recovery) योजना** : कुनै विपत्ती आइपरेर कारोबार सुचारु नहुने अवस्थाबाट बच्न व्यवसाय निरन्तरता योजना तर्जुमा गर्नुपर्नेमा सो नीति तर्जुमा गरेको पाइएन । साथै विपद् भए पश्चात सामान्य अवस्थामा फर्कन सूचना प्रविधिको दुरुस्त भए नभएको परीक्षण गरी पुनः सञ्चालन गर्न विपद् recovery योजना तर्जुमा गर्नुपर्नेमा सो नीति पनि तर्जुमा गरेको पाइएन । ती नीतिहरु तर्जुमा गरी प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ ।

११. **प्रवेश नियन्त्रण** : कार्यालयको सिस्टममा लग गर्न द्वय प्रमाणीकरण कारक (Two Factor Authentication) पासवर्ड र बायोमेट्रिक व्यवस्था रहेको छ । तर आउटसोर्सबाट कार्यरत कर्मचारीहरुले डाटा इन्ट्री गर्ने भएपनि ती कर्मचारीहरुको छुट्टै लगइन गरेको देखिएन । हरेक व्यक्तिहरुको फरक-फरक लगइन व्यवस्था गरी प्रवेश नियन्त्रणलाई प्रभावकारी बनाउनु पर्दछ ।

१२. **नगद प्राप्त र बैंक दाखिला अभिलेख** : सफ्टवेयरमा लेखा सम्बन्धी सबै अभिलेख राख्ने एवं प्रतिवेदनहरु उपलब्ध गराउने व्यवस्था हुनुपर्दछ । काउन्टरमा कति रकम संकलन भएको र कति रकम बैंक दाखिला भएको सो बारे जानकारी पनि सफ्टवेयरमा नै उपलब्ध हुनु पर्नेमा नगद संकलनको मात्रै इनपुट गर्ने व्यवस्था रहेको पाइयो । काउन्टरमा जम्मा भएको सबै नगद सोही दिन बैंक दाखिला नगरी केही रकम काउन्टर मै रहने गरेको देखियो । सोको विवरण सफ्टवेयरमा प्रविष्ट गरेको पनि पाइएन । साथै, बैंक दाखिला गर्न नसकिएको नगद जम्मा गर्न भल्ट(Vault) को व्यवस्था भएको पाइएन । सफ्टवेयरलाई पूर्णता दिन बैंक दाखिला गरेको विवरण प्रविष्ट गर्ने व्यवस्था गर्नु पर्ने देखिन्छ , साथै भल्टको व्यवस्था पनि गर्नुपर्दछ ।

१३. **सी.सी.टी.भी. क्यामेराको प्रयोग** : कार्यालयमा ठूलो मात्रामा नगदको कारोबार हुने कारणले सी.सी.टी.भी. क्यामेराको प्रयोग गर्नु आवश्यक देखिन्छ । नगदको चोरी वा मस्यौट रोक्न वा निरोधात्मक सुरक्षा व्यवस्था (Preventive and deterrent controls) गर्नपनि सी.सी.टी.भी. क्यामेराको प्रयोग गर्नु आवश्यक छ ।

१४. **सेवाग्राही सुविधा** : कार्यालयमा एकै साथ धेरै सेवाग्राहीहरु सेवाका लागि आउने भएपनि कोटा प्रणालीबाट कार्य हुने गरेको पाइयो जसले गर्दा सेवाग्राहीहरु सेवा लिनबाट बन्चित भएको पाइयो । सेवाग्राहीलाई छिटो एवं उत्तम सेवा प्रदान गर्न कोटा प्रणाली लागु गर्नुभन्दा कार्यालयको पूर्वाधार काउन्टर थप गरी सेवा प्रदान गर्नुपर्दछ ।

कार्यालयमा सेवाग्राहीहरूलाई जानकारी प्रदान गर्न एवं गुनासो सुनुवाई गर्नका लागि कुनै पनि संयन्त्र रहेको पाईएन । कार्यालयमा सेवाग्राहीहरूको समस्या वा गुनासोको सुनुवाई गर्न छुट्टै कक्षको व्यवस्था नभएकाले सेवाग्राही कक्षको (Customer desk) व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ । साथै अनलाइन सेवालाई प्रभावकारी बनाउन सफ्टवेयरबाटै गुनासो लिने र समाधान गरेको अभिलेख राख्ने व्यवस्था गर्नुपर्दछ ।

१५. **सेसन लगआउट** : कार्यालयमा प्रयोग भएको सफ्टवेयरमा सेसन लगआउट (Session logout) को व्यवस्था रहेको देखिएन । सेसन लगआउट(Session Logout) को व्यवस्था गरी सफ्टवेयरमा नियन्त्रण पहुंच प्रणाली थप प्रभावकारी बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

१६. **नगदी रसिदमा नियन्त्रण** : कार्यालयमा विभागबाट २ हजारको बन्डलमा नगदी रसिद प्राप्त हुने गरेको छ । सोही बन्डलबाट माग बमोजिम रसिदको प्रयोग हुने गरेको छ । तर प्रयोगमा आएको, प्राप्त भएको र मौज्जात बाँकी रहेको रसिद कति छ भन्ने अभिलेख कार्यालयमा राखिएको छैन । विभागबाट प्राप्त नगदी रसिदको संख्यात्मक विवरण खुलाई अभिलेख राख्नुपर्ने देखिन्छ ।

१७. **अघिल्लो मितिको नगद रसिद** : कार्यालयमा प्रयोग भएको सफ्टवेयरमा अघिल्लो दिनको मिति राखी नगद रसिद निकाल्न मिल्ने सुविधा रहेको पाइयो । जसले गर्दा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली प्रभावकारी हुन नसक्ने देखिन्छ । उक्त व्यहोरालाई तत्काल सुधार गरी आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउन इन्ट्री गरिएको मितिमा मात्र रसिद प्रिन्ट हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

१८. **अटुट इन्टरनेटको व्यवस्था** : कार्यालयमा एक मात्र सेवा प्रदायकसँग इन्टरनेट लाइन लिएको देखियो । SRS शर्त २.१ System Overview मा उल्लेख भए अनुसार Connectivity Uptime ९९ प्रतिशत हुनुपर्ने उल्लेख भएतापनि सो सम्बन्धी जानकारी प्राप्त गरेको पाइएन । इन्टरनेट सेवामा समस्या देखिएमा सबै काम ठप्प हुने हुदाँ वैकल्पिक व्यवस्था गरी इन्टरनेटको सेवा अटुट राख्न जरुरी देखिन्छ ।

१९. **स्वास्थ्य जाँच मोड्युल** : सफ्टवेयरमा अयोग्यता प्रमाणीत गर्ने रोगहरूको विकल्प Check list मा थोरै प्रकारहरू क्षेत्रहरू मात्र उल्लेख भएको पाइयो र सफ्टवेयरमा उल्लेखित रोगहरूलाई टिप्पणीका रूपमा उल्लेख गर्ने गरेको देखियो । सो कमजोरीलाई सुधार गरी ऐनमा भएका सबै प्रकारका रोगहरू उल्लेख गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

सफ्टवेयरमा कुनै एक चिकित्सले लगइन गरेमा सबै चिकित्सकको नाम देखाउने गरेको छ । आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली मजबुद गरी जवाफदेहिता कायम गर्न जुन चिकित्सकबाट सफ्टवेयरमा लग इन भई स्वास्थ्य जाँच भएको हो सो चिकित्सकको नाम मात्र देखाउने व्यवस्था सफ्टवेयरमा गर्नुपर्दछ ।

२०. **सफ्टवेयरको विश्वसनियता** : नवीकरण विवरण सफ्टवेयरमा प्रविष्टि गर्दा राजश्व तथा जरीवाना रकम स्वतः सफ्टवेयरले नै देखाउने व्यवस्था रहे तापनि लेखापरीक्षणको क्रममा नमुना परीक्षण गर्दा एक व्यक्तिको जरीवाना रकम रु.२ हजार ५ सय हुनु पर्नेमा सफ्टवेयरले रु.५ हजार देखाएको पाइयो । अतः सफ्टवेयरलाई पुनरावलोकन गरी भरपर्दो र विश्वसनीय बनाउनु पर्दछ ।

२१. **ट्रायल वा रिट्रायल** : सफ्टवेयर अवलोकनको क्रममा सवारी साधनको इजाजत पत्र परीक्षाको तालिका कर्मचारीहरूले नै बनाउने गरेको देखियो । साथै कर्मचारीहरूले नै परीक्षाको मिति चढाउने गरेको पाइयो । सफ्टवेयर जडान भएतापनि पूर्ण Automation को अवस्था नभएकाले सफ्टवेयरमा नै परीक्षा तालिका देखाउने व्यवस्था रहनु पर्दछ ।

ट्रायल वा रिट्रायल परीक्षाको परिणाम थाहा पाउन परीक्षार्थीले सेवा कार्यालयमै आएर जानकारी लिनुपर्ने अवस्था विद्यमान छ । यसबाट कार्यालयमा भीड हुने तथा सेवाग्राहीलाई कठिनाई हुने गरेको छ । यस अवस्थालाई सुधार गरी Sms मार्फत वा कार्यालयको Website बाटै जानकारी दिने व्यवस्था मिलाउनु आवश्यक छ ।

२२. **प्रोसेसिङमा ढिलाई** : खरीद सम्झौता र सिस्टम रिक्वायरमेण्ट स्पेसिफिकेशनको बुँदा ६.१ अनुसार बढीमा ७ सेकेण्ड भित्रमा कुनै पनि प्रक्रियालोड हुनु पर्दछ । सफ्टवेयर अवलोकनको क्रममा सवारी साधनको इजाजत पत्र

परीक्षाको तालिका अद्यावधिक गर्दा तोकिएको समय भन्दा बढी (४ मिनेट) लागेको देखियो । तोकिएको मापदण्ड भित्र कार्यसम्पन्न हुने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने देखिन्छ ।

२३. **आय र नगदमा सामन्जस्यता** : सफ्टवेयर अवलोकनको क्रममा नगद रसिद पहिले बनाउने र त्यस पछि मात्र नगद संकलन गर्ने गरेको पाइयो । कुनै सेवाग्राहिले नगद रसिद बनेपछि नगद भुक्तानी नगरेको खण्डमा सिस्टमले देखाउने आय र नगदमा भिन्नता देखिने गरेको पाइयो । यस्तो अवस्था निराकरण गर्न नगद संकलन भएपछि मात्र सफ्टवेयरले नगद रसिद बनाउने र सोहि अनुरूप आम्दानी जनाउनु पर्ने देखिन्छ ।
२४. **क्याप्चा** : लेखापरीक्षणको क्रममा अनलाइन फर्म भर्दा क्याप्चाको प्रयोग भएको पाइएन । स्वचालित सफ्टवेयर पहुँचलाई अवरोध गरी व्यक्तिलाई मात्र पहुँच दिने व्यवस्था मिलाउन क्याप्चाको प्रयोग गर्ने व्यवस्था मिलाउन पर्दछ ।
२५. **स्मार्ट कार्ड** : कार्यालयले सुरुको सम्झौतामा सवारी चालक अनुमति पत्रको लागि आवश्यक पर्ने १ लाख ६० हजार स्मार्ट कार्ड ल्याउने सम्झौता भएको थियो । समयक्रममा लाइसेन्स छाप्दा स्मार्टकार्डको मौज्जात ५४ हजार ५ सय वटा रहन गएको अवस्था छ । यो मौज्जातले करीब साढे दुई महिनाको माग मात्र धान्न सक्ने देखिन्छ । स्मार्ट कार्ड जस्तो संवेदनशील वस्तुको खपत र मौज्जातको सुक्ष्म विश्लेषण एवम् पूर्वानुमान गरी खरीद योजना बनाई खरिद गर्नुपर्नेमा सो अनुरूप कार्य गरेको पाइएन । स्मार्ट कार्ड खरिद गर्न पहिलेको सम्झौतामा नै भेरियसन गरेर कार्डको संख्यामा थप गरेको पाइयो । अन्तिम अवस्थामा आएर अपरफ्ट काम गर्दा कार्यालयलाई आर्थिक बोझ बढ्न जाने देखिन्छ ।
२६. **सर्भर कक्ष** : सर्भर कक्षमा एयर कण्डिसन, अग्नी नियन्त्रण यन्त्र, खतरा सूचक यन्त्रको व्यवस्था नभएकोले सुरक्षा व्यवस्था कमजोर देखियो । सर्भर कक्षलाई वैज्ञानिक तरिकाले डिजाइन गरी सुरक्षा व्यवस्था मजबूद गरी थप प्रभावकारी बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।
२७. **विद्युतीय हस्ताक्षर** : विद्युतीय कारोबार ऐन, २०६३ र विद्युतीय कारोबार नियमावली, २०६४ अनुसार विद्युतीय कारोबारहरूलाई सुरक्षित तथा भरपर्दो बनाउन एवं विद्युतीय अभिलेखको अनाधिकृत प्रयोग रोक्न र त्यस्तो अभिलेखमा गैरकानुनी तवरबाट परिवर्तन तथा दुरुपयोग गर्ने कार्यलाई नियन्त्रण गर्न विद्युतीय हस्ताक्षरको व्यवस्था गरेको छ । कार्यालयले कानुनको सो व्यवस्था अनुरूप विद्युतीय अभिलेखलाई भरपर्दो एवं सुरक्षित बनाउन विद्युतीय हस्ताक्षर प्रयोग गरी विद्युतीय अभिलेखलाई भरपर्दो बनाउनु आवश्यक देखिन्छ ।

निष्कर्ष तथा सुझाव

कार्यालयले सवारी धनी लाइसेन्सतर्फ दर्ता, पुनः दर्ता, थप, नक्कल, नेपालीकरण, जरिवाना गणना, बायोमेट्रिक, राजस्व संकलन, लेखा अभिलेख, मेडिकल, स्मार्ट कार्ड रिपोर्ट एवं सवारी साधन दर्ता तर्फ नयाँ दर्ता, फिटनेस, अंचलीकरण, नवीकरण, नामसारी, रुट परमिट, हेरफेर दर्ता, बायोमेट्रिक, राजस्व संकलन जस्ता कार्यप्रणालीलाई व्यवस्थित रूपमा कम्प्युटराइज्ड गरी सूचना प्रणालीलाई सघाउ पुऱ्याउन यो सफ्टवेयर संचालन गरेको पाइन्छ । सूचना प्रविधिको अधिकतम उपयोग गरी सेवाग्राहीलाई प्रदान गरिने सेवा सुविधालाई प्रभावकारी बनाउन निम्न सुझावहरूको कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ :

- सूचना प्रविधि रणनीति एवं योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने,
- व्यवसाय निरन्तरता योजना एवं विपद् उद्धार योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने,
- प्रवेश नियन्त्रणलाई मजबुत गर्न द्वय प्रमाणीकरण कारक (Two Factor Authentication) को व्यवस्था गरी हरेक व्यक्तिहरूको फरक-फरक लगइन व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- सफ्टवेयरलाई पूर्णता दिन बैंक दाखिला गरेको विवरण प्रविष्ट गर्ने व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- नगदको चोरी वा मस्यौट रोक्न वा निरोधात्मक सुरक्षा व्यवस्था गर्न भल्ट र सी.सी.टी.भी क्यामेराको प्रयोग गर्नुपर्ने,

- कार्यालयमा सेवाग्राहीहरूको समस्या वा गुनासोको सुनुवाई गर्न छुट्टै कक्षको व्यवस्था नभएकाले सेवाग्राही कक्षको व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- सेसन लगआउटको व्यवस्था गरी सफ्टवेयरमा पहुँचको नियन्त्रण प्रणाली थप प्रभावकारी बनाउनुपर्ने,
- विभागबाट प्राप्त नगदी रसिदको संख्यात्मक विवरण खुलाई अभिलेख राख्नुपर्ने,
- आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउन जुन मितिमा इन्ट्री गरिएको हो, सोही मितिमा मात्र रसिद प्रिन्ट हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- इन्टरनेट सेवा प्रदायक कम्पनीको लाइनमा समस्या देखिएमा सबै काम ठप्प हुने हुदाँ वैकल्पिक व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- स्वास्थ्य जाँच मोड्युलमा ऐनमा भएका सबै रोगहरु उल्लेख गर्नुपर्ने, जवाफदेहिता कायम गर्न जुन चिकित्सकबाट सफ्टवेयरमा लग इन भई स्वास्थ्य जाँच भएको हो सो चिकित्सकको नाम मात्र देखाउने व्यवस्था सफ्टवेयरमा गर्नुपर्ने,
- सफ्टवेयर जडान भएतापनि पूर्ण अटोमेशनको अवस्था नभएकाले सफ्टवेयरमा नै परीक्षा तालिका देखाउने व्यवस्था गरी एस.एम.एस. मार्फत वा कार्यालयको वेबसाईटबाटै ट्रायल वा रिट्रायलको परीक्षाफल उपलब्ध गराउने व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- प्रोसेसिङमा प्रभावकारीता बढाउन खरीद सम्भौता र सिस्टम रिक्वायरमेण्ट स्पेसिफिकेशनको बुँदा ६.१ अनुसार बढीमा ७ सेकेण्ड भित्रमा कुनै पनि प्रक्रिया लोड हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- आय र नगदमा सामान्यता कायम गर्न नगद संकलन भएपछि मात्र सफ्टवेयरले नगद रसिद बनाउने र सोहि अनुरूप आम्दानी जनाउने व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- स्वचालित सफ्टवेयरलाई पहुँच नदिएर व्यक्तिलाई मात्र पहुँच दिने व्यवस्था मिलाउन क्याप्चाको प्रयोग गर्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्ने,
- स्मार्ट कार्ड जस्तो संवेदनशील वस्तुको खपत र मौज्दातको सुक्ष्म विश्लेषण एवम् पूर्वानुमान गरी खरीद योजना बनाई खरिद गर्नुपर्ने,
- सर्भर कक्षलाई वैज्ञानिक तरिकाले डिजाईन गरी सुरक्षा व्यवस्था मजबुद गरी डाटाको सुरक्षालाई थप प्रभावकारी बनाउनुपर्ने,
- विद्युतीय अभिलेखलाई भरपर्दो एवं सुरक्षित बनाउन कार्यालयले विद्युतीय हस्ताक्षर लिई सोको प्रयोग गर्नुपर्ने र
- सवारी दर्ता सिस्टमको कार्य यथासक्य चाडै सम्पन्न गरी देशभरका यातायात कार्यालयमा सो सेवा पुऱ्याउनुपर्ने र सम्भौता अनुसार सम्भौता अवधि भित्रै कार्य सम्पन्न गरी थप भेरीएसन हुन नदिन सतर्क रहनुपर्ने देखिन्छ ।